

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : สิงหาคม ๒๕๕๖

จำนวนพิมพ์ : ๒,๐๐๐ เล่ม

จำนวน ๘๐ หน้า

จัดพิมพ์โดย บริษัท ไอเดียสแควร์ จำกัด

มติคณะรัฐมนตรี “ระเบียบวาระแห่งชุมชน”

คณะรัฐมนตรี มีมติเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ เห็นชอบการขับเคลื่อน “ระเบียบวาระแห่งชุมชน” ตามที่กระทรวงมหาดไทย เสนอและให้ทุกหน่วยที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาชนบท ร่วมเป็นภาคีและให้การสนับสนุนการขับเคลื่อน “ระเบียบวาระแห่งชุมชน” เพื่อสร้างกระแสให้ชุมชนตื่นตัวเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อให้ทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหาของชุมชนและร่วมกันพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ โดยดำเนินการดังนี้

๑. สร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน
 - สร้างกลไกภาครัฐ
 - การบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
๒. สร้างกระแส “ระเบียบวาระแห่งชุมชน”
๓. สร้างความรู้ความเข้าใจ
๔. ปฏิบัติการขับเคลื่อน “ระเบียบวาระแห่งชุมชน” โดยทีมปฏิบัติระดับจังหวัด/อำเภอ/ตำบล/หมู่บ้าน ดังนี้
 - จัดทำแผนชุมชน ตามแนวคิด ๔ พ.
 - จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของชุมชน
 - ขับเคลื่อนและขยายผลปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - แนวคิด ๔ ฐานการเรียนรู้
 - ถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชน
 - สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน
 - ประเมินผลสัมฤทธิ์โดยประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

คำนำ

คู่มือการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน (ฉบับนักพัฒนา) เล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และให้แนวทางในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น กรมการพัฒนาชุมชนได้ปรับปรุงจากคู่มือการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน (ฉบับนักพัฒนา) เล่มเดิม ปี ๒๕๕๑ เพื่อให้มีความเหมาะสมและทันสมัยเหมาะสมแก่การนำไปใช้ประโยชน์ โดยได้รวบรวมหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ตัวอย่างผลสำเร็จของศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบ ข้อสรุปจากเวที Focus Group โครงการพัฒนาสมรรถนะแกนนำชุมชนในการบริหารจัดการองค์ความรู้ชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือเล่มนี้ จะเป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติงาน สามารถใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน การพัฒนาและผลักดันการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนชุมชนสมบูรณ์แบบ เป็นตัวอย่างแก่ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในหมู่บ้านและชุมชนอื่นๆ ต่อไป

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	๓
สารบัญ	๔
บทนำ	๗
บทที่ ๑ การเรียนรู้ : ความสำคัญและความหมาย	๑๒
❑ ความสำคัญของการเรียนรู้	๑๒
❑ ความหมายของการเรียนรู้	๑๔
❑ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้	๑๖
❑ แนวคิดทฤษฎีการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน	๑๙
❑ ความสัมพันธ์ของการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้/ศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๒๔
บทที่ ๒ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน	
❑ ความหมายศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๒๘
❑ หลักการสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๒๘
❑ ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๒๙
❑ องค์ประกอบของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๒๙
❑ รูปแบบศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๒๙
บทที่ ๓ แนวทางการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๔๒
❑ พื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๔๒
❑ พื้นที่ที่มีจุดเรียนรู้	๔๓
❑ พื้นที่ที่มีศูนย์รวมความรู้ประจำหมู่บ้าน	๔๔
❑ พื้นที่ที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๔๖
❑ แนวทางสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน	๔๙
บรรณานุกรม	๘๐

ภาคผนวก

ตัวอย่างศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบ ๔ ภาค

หน้า

๖๔

ภาคเหนือ

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบบ้านโป่งเทวี
ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า
จังหวัดเชียงราย

๖๔

ภาคกลาง

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบบ้านชากไทย
ตำบลชากไทย อำเภอลำลูกกา
จังหวัดนนทบุรี

๖๖

ภาคใต้

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบบ้านสายกลาง
ตำบลหนองธง อำเภอป่าบอน
จังหวัดพัทลุง

๖๙

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบบ้านบุกลง
ตำบลบุเปือย อำเภอน้ำยืน
จังหวัดอุบลราชธานี

๗๑

บทนำ

กรมการพัฒนาชุมชน มีภารกิจในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ สนับสนุนให้มีการจัดทำและใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศ ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย จัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

กฎกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชน ดังนี้

❑ กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการและแนวทางในการพัฒนาชุมชนระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ เอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการพัฒนาชุมชน ได้ใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน

❑ จัดทำและพัฒนาระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับประเมินความก้าวหน้า และมาตรฐานการพัฒนาของชุมชน

❑ พัฒนาระบบและกลไกในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การอาชีพ การออมและการบริหารจัดการเงินทุนของชุมชน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน ชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

□ สนับสนุนและพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศชุมชน ส่งเสริมการใช้ประโยชน์และการให้บริการข้อมูลสารสนเทศชุมชน เพื่อใช้ในการวางแผนบริหารการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

□ ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย พัฒนาและสร้าง องค์ความรู้ เพื่อใช้ในงานพัฒนาชุมชน และการจัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน

□ ฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน องค์การชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ให้มีความรู้ ทักษะ ทักษะคิดและสมรรถนะในการทำงาน รวมทั้งให้ความร่วมมือทางวิชาการด้านการพัฒนาชุมชน แก่หน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ

□ ปฏิบัติการอื่นใด ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชน หรือตามที่กระทรวงมหาดไทย หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐ ต้องกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมกันคิด ตัดสินใจ กำหนดอนาคตของชุมชน และรับผิดชอบการดำเนินงาน ตามแนวทางที่กำหนดร่วมกัน ทั้งนี้ในการคิด ตัดสินใจ และทำงานร่วมกันของคนในชุมชน จะเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม บังเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ประชาชนต้องมีข้อมูลข่าวสาร และความรู้เพียงพอ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม คักยภาพ สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ระดับคุณภาพชีวิต ระดับการพัฒนาหมู่บ้าน ปัญหาในการประกอบอาชีพ ปัญหาสังคมฯลฯ รวมทั้งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชน ทั้งทางบวกและทางลบ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เหล่านี้ ส่งต่อถึงกันจากคนรุ่น

หนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ผ่านครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางสังคม เมื่อเกิดระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการโรงเรียนเข้ามาทำหน้าที่แทนครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางสังคม จนกระทั่งนำไปสู่ความเข้าใจว่า โรงเรียน คือระบบการสร้างความรู้แก่คนเพียงระบบเดียว และการเรียนมีความหมายอย่างแค่ว่า คือ การไปโรงเรียน ปัจจุบันมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า ระบบการศึกษาแบบโรงเรียนไม่ประสบความสำเร็จ ในการส่งต่อความรู้ที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ความรู้ในระบบโรงเรียน ยังไม่เพียงพอต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ทั้งยังไม่สอดคล้องกับปัญหา และชีวิตจริงของชุมชน

หลายชุมชน มีการแลกเปลี่ยน และส่งต่อข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ระหว่างผู้คนในชุมชน และให้ความหมายกับเรื่องของ **“ความรู้”** และ **“การศึกษา”** อย่างกว้างว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ในชีวิตและวัฒนธรรม ให้ความสำคัญ

สำคัญกับ **“การเรียนรู้”** มากกว่า **“การศึกษา”** ซึ่งส่งเสริมให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีได้มีเป้าหมายในการสนับสนุนบุคคลเป็นรายบุคคลเท่านั้น หากแต่เพื่อพัฒนาชุมชน และเพื่อการแก้ปัญหาของส่วนรวมด้วย ความรู้ของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน จึงควรเป็นความรู้สาธารณะที่มีฐานการเรียนรู้อยู่บนฐานของการดำเนินชีวิต หรือการเอาปัญหาเป็นตัวตั้ง และเป็นความรู้ในเชิงปฏิบัติ ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เน้นการแบ่งปันเอื้อเฟื้อและการอยู่ร่วมกัน เป็นความรู้ที่กำกับด้วยมุมมองทางหลักคำสอนทางศาสนา อาทิ ความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ที่เคารพธรรมชาติ และสิ่งที่มีชีวิตอื่น ความรู้ด้านสัจจะสะสมการออมทรัพย์ ที่เน้นความมั่นคงของชีวิตส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันมีการ สืบทอดผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และชุมชนหลายแห่ง ที่มีการรวบรวมองค์ความรู้ จัดระบบแผนมีกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้อยู่ทั่วประเทศ รวมถึงการร่วมมือข้าม

ชุมชน ช้ามภูมิภาค เกิดเป็นเครือข่ายของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวาง การเรียนรู้ที่หมายถึงการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาปัจเจกและชุมชน เป็นการเรียนรู้ความจริงเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกายใจและจิตวิญญาณ เป็นการเรียนรู้ที่แก้ทุกข์และแก้จนได้ การเรียนรู้ของชุมชน จึงควรเป็นหนึ่งของการพัฒนาศักยภาพในการคิด ตัดสินใจของคนในชุมชน

การเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

จำเป็นต่อการสร้างความเข้มแข็งของพลังชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนความเป็นชุมชนพลังของประชาชนให้กับการพัฒนาชุมชน ที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของ

การสร้างชุมชนเป็นเรื่องของการเร่งให้เกิดการเรียนรู้ให้เร็วขึ้น และการทำให้การเรียนรู้ของประชาชน ดำเนินต่อเนื่องไป ขึ้นอยู่กับกระบวนการ การพิจารณาผลต้องเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน มากกว่าการใช้วิธีการวัดผล การสอดแทรกการเรียนรู้ของประชาชนให้มีชุมชนมีความเข้มแข็งต้องเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้”

การเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน หมายถึงการที่คนในชุมชนเรียนรู้ตัดสินใจร่วมกัน ในเรื่องส่วนรวมของชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นผ่านกิจกรรมของชุมชนในกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การกำหนดปัญหาและขอบเขตที่ต้องแก้ไข การตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบาย ขั้นตอนการดำเนินการ การค้นหาวិธีการทำงานร่วมกัน ที่มีประสิทธิภาพ การติดตาม และประเมินความสำเร็จของการทำงาน สิ่งที่คนในชุมชน ไม่ใช่ความรู้ที่มาจากนอกชุมชน เช่น ความรู้ที่มาจากระบบโรงเรียน หากเป็นความรู้ที่มาจากความเป็นจริงที่เกิดจากเรื่องราวของชุมชนของตนเอง เป็นการเรียนรู้ในศักยภาพของตน ครอบครัว

และชุมชน กล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นการเรียนรู้สิทธิ หน้าที่ในฐานะของ
การเป็น “พลเมือง” ที่มีความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง ที่จะพัฒนาก
ระดับตนเองและชุมชนให้ดีขึ้นยิ่งขึ้นต่อไป

บทที่ ๑

การเรียนรู้ : ความสำคัญและความหมาย

ความรู้ เป็นฐานในการดำรงชีวิต และการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผู้มีความรู้จึงจะสามารถใช้ความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้

ความสำคัญของการเรียนรู้

ในโลกของสังคมที่ต้องอาศัยความรู้ เป็นฐานในการดำรงชีวิต และการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเป็นผู้มีความรู้ จึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับทุกคน การได้มาซึ่งความรู้ตามแนวความคิดของคนทั่วโลกในปัจจุบัน ต่างก็ให้ความสำคัญกับการเรียนมากกว่าการสอน ซึ่งการเรียนเป็นการมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากความรู้และความจริงในสังคมที่เกิดขึ้นนั้นมีมากมายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เรียนต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยพยายามค้นหา แสวงหาความรู้ให้เกิดขึ้นกับตัวเองอย่างกระตือรือร้นตลอดเวลา จึงจะสามารถมีความรู้เพียงพอแก่การดำรงชีวิต

ในด้านกฎหมายสำคัญของประเทศไทย ซึ่งให้เห็นว่า รัฐได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เช่นกัน จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่

เหมาะสมจากรัฐ (มาตรา ๔๙) ชุมชนมีสิทธิอุดหนุนหรือฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ (มาตรา ๖๖) ประชาชนมีสิทธิรับการศึกษา อบรม พักพิทักษ์ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรม ของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น (มาตรา ๗๓) รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยรัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น (มาตรา ๘๐) สนับสนุนให้ประชาชนใช้หลักด้านวิทยาศาสตร์ ในการดำรงชีวิตและส่งเสริมการประดิษฐ์ หรือการคิดค้น เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้ความสำคัญครองทรัพย์สินทางปัญญา (มาตรา ๘๖) และส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย ตัดสินใจ การวางแผนพัฒนาการ จัดทำบริการสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ การรวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็น และเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ (มาตรา ๘๗)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการดำเนินการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ทั่วถึง เพื่อให้สังคมไทยมีโครงสร้างพื้นฐานที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถจะเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งเพื่อให้คนทุกคนในชุมชน สามารถใช้ความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัวและ ชุมชน ตามปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต โดยมีปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ทั้งนี้เพราะแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จะเปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการของชุมชน ที่รวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ เพื่อให้บุคคลสามารถเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น

ความหมายของการเรียนรู้

การได้มาซึ่งความรู้ในปัจจุบัน ควรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้มากกว่าการสอน หรือการให้ความรู้ นั่น หมายความว่าไม่ได้หรือในเมื่อผู้เรียนไม่มีความรู้ ถ้าไม่สอน ไม่จัดการฝึกอบรม ผู้เรียนจะมีความรู้ได้อย่างไร เหตุที่ยังมีผู้คนหลายคนคิดเช่นนี้ เพราะขาดความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของคำว่า “การเรียนรู้”

“การเรียนรู้” หมายถึงกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้องเรียน การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่

มีอยู่ แต่การเรียนรู้ก็สามารถเกิดจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยา ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไข และสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน นักวิชาการส่วนใหญ่ จะมองการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมในแง่ของการแสดงออกที่เรียกว่า “Performance” นั่นคือ บุคคล

จะต้องแสดงออกในพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจึงจะเรียกว่า **“การเรียนรู้”** บางกลุ่มก็มองว่าการเรียนรู้นั้นไม่จำเป็นจะต้องพิจารณาในแง่ของการแสดงออก การได้มาซึ่งความรู้ใหม่ๆ ก็ถือว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้ว แม้ว่าจะยังไม่มีการแสดงออกก็ตาม

ดังนั้น การเรียนรู้มักจะเน้นการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายใน โดยไม่จำเป็นต้องมีการแสดงออก สำหรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความคิดของคนเรานั้น เป็นผลมาจากการเรียนรู้ ไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อม หรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องมีปัจจัยส่วนบุคคล (ปัญญา สภาพร่างกาย แรงจูงใจและอื่นๆ) ร่วมด้วย และการร่วมของปัจจัยส่วนบุคคลนั้น จะต้องรวมกันในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกันกับปัจจัยทางด้านพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้ จะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับกิจกรรมดังกล่าว จะทำให้คนในชุมชนมองเห็นว่า ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีค่า สิ่งที่มีความหมายสำหรับพวกเขา คนในชุมชนต้องเกิดความรู้สึกว่า พวกเขาพร้อมจะตากรรมเดียวกัน ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีวัตถุประสงค์ตรงกัน ดังนั้น การกำหนดขอบเขตของข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่จะนำมาสู่การเรียนรู้ ให้มีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาของชุมชน การเปลี่ยนแปลงชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จะเป็นโอกาสสำคัญ ในการเรียนรู้ของคนในชุมชน การเรียนรู้ของคนในชุมชน จึงไม่ได้หมายถึงการเรียนรู้หนังสือ แต่หมายถึงการที่คนในชุมชน ได้เรียนรู้ศักยภาพของตนและชุมชน ตระหนักในอำนาจ

และหน้าที่ของตนที่มีต่อชุมชนในการบริหารจัดการเรื่องราวภายในชุมชนของตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

ในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ หรือสังคมที่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องอาศัยความรู้เป็นสำคัญนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิต จะเป็นกุญแจไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วย การเรียนรู้ ๔ ด้าน (Four Pillars of learning) ได้แก่

- การเรียนเพื่อให้รู้ (Learning to know)
- การเรียนรู้เพื่อนำไปทำ (Learning to do)
- การเรียนรู้เพื่อให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น
(Learning to live together)
- การเรียนรู้เพื่อให้เป็นคนสมบูรณ์ (Learning to

การเรียนรู้เพื่อให้รู้ (Learning to know) เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายลึกซึ้งกว่าแค่เพียงการได้มาซึ่งความรู้ การแสวงหาและการใช้ความรู้ แต่การเรียนรู้ประเภทนี้เป็นการพัฒนาความจำ จินตนาการ การให้เหตุผล รวมทั้งความสามารถในการคิดอย่างไตร่ตรองและลึกซึ้ง อยู่บนหลักเหตุและผล รวมทั้งการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาต่างๆ เป็นกระบวนการของการค้นพบ ซึ่งใช้เวลา

และการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และสิ่งต่างๆรอบตัว ทั้งเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับตนเองเลย

การเรียนรู้เพื่อนำไปทำ (Learning to do)

เป็นการเรียนรู้ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพกับคนอื่น สร้างทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ ทักษะทางสังคมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในโลกของการทำงาน และในการใช้ชีวิตในสังคม ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในการสร้างสรรค์และการทำงาน รวมทั้งความพร้อมที่จะเสี่ยง และกล้าแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ได้

การเรียนรู้เพื่อให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น (Learning to live together)

เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจตนเองและผู้อื่น เรียนรู้ที่จะให้คุณค่าของความแตกต่างทางความคิดและความเป็นตัวของแต่ละคน เป็นการเรียนรู้

ที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกัน ฟังพากัน เคารพถึงคุณค่าและวัฒนธรรมของแต่ละคน สามารถพบปะเผชิญหน้ากับคนอื่น สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการพูดคุยกัน และสามารถในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์กร สังคม หรือชุมชนของตน

การเรียนรู้เพื่อให้เป็นคนสมบูรณ์ (Learning to be) เป็นการเรียนรู้เพื่อจะเป็นคนเต็มคน ผ่านการค้นคว้าหาความรู้ การพัฒนาทักษะและค่านิยมที่นำไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพในด้านสติปัญญา คีลธรรมจรรยา วัฒนธรรม และกายภาพ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการพัฒนาคุณภาพในทุกๆ มิติของการเป็นคนคนหนึ่ง ในสังคม เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านการขัดเกลาจากกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ ทักษะและความตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์

การให้การเรียนรู้ลักษณะนี้ ต้องมีแนวทางที่สามารถพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คุณงามความดีตามแบบสากล พัฒนาคุณลักษณะของศักยภาพส่วนบุคคล เช่น ความจำ การให้เหตุผล การมีน้ำใจนักกีฬา ความสามารถทางกายภาพ และทักษะการสื่อสาร การสมาคม การพัฒนาทักษะ การคิดวิเคราะห์ และการฝึกตัดสินใจที่ไม่คล้อยตามใคร และพัฒนาการยึดมั่นในคำสัญญา และความรับผิดชอบ การเรียนรู้ของคนเราจะต้องมีความสมดุลกันทั้ง ๔ ด้าน

จะเรียนรู้ด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปโดยไม่เรียนรู้ด้านอื่นๆ หรือเรียนรู้แต่น้อยก็จะทำให้การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมมีปัญหา เช่น หากในสังคมหนึ่ง คนในสังคมเรียนเพื่อรู้มาก แต่เรียนเพื่อใช้ชีวิตร่วมกับ

คนอื่นน้อยในสังคมนั้น จะมีความวุ่นวาย เอารัดเอาเปรียบ แข่งแย่งแข่งขัน ไม่รู้จักผ่อนหนักเป็นเบา ถ้าเรียนเพื่อจะใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นมาก และเรียนเพื่อให้รู้น้อย สังคมนั้นก็จะไม่มีการพัฒนา คนไม่ยอมทำอะไรให้แตกต่างจากคนอื่น กลัวอยู่กับคนอื่นไม่ได้ เมื่อมีปัญหาที่ไม่ได้ใช้ปัญญาในการแก้ไข ใครมีอิทธิพลเหนือคนอื่นก็จะได้เปรียบ

การส่งเสริมให้มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเกิดขึ้นในชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่ง ที่กรมการพัฒนาชุมชนเสนอให้กับชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของคนในชุมชน ผ่านข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ของคนในชุมชน ที่คนในชุมชนร่วมกันค้นหา รวบรวม จัดระเบียบและพัฒนาขึ้นมาใหม่ ให้สมบูรณ์เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ในการพัฒนาชุมชน ให้ก้าวหน้ายั่งยืน รวมทั้งการแก้ปัญหา ที่ชุมชนเผชิญ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะเป็นแหล่งส่งต่อข้อมูล ข่าวสาร ความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหลังได้อย่าง ต่อเนื่องและมีพลังพัฒนา

แนวคิดทฤษฎีการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน

การเรียนรู้ จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน เกิดความรู้ ทักษะคิด ความคิด ค่านิยมและลักษณะนิสัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง สังคมและประเทศชาติ การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา มีขั้นตอนต่างๆ มากมาย

กระบวนการเปลี่ยนความคิดของคน

มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความคิด มีความคิดไม่หยุดนิ่ง เมื่อคิดได้ก็ทำได้และตัดสินใจได้ ความคิดจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่จะทำให้เราเห็น หรือเกิด ปัญหาที่จะไปทำอะไรต่างๆ กระบวนการคิดของคนได้พัฒนาจากวัยเด็กสู่วัย ผู้ใหญ่

ในวัยเด็กกระบวนการคิดยังไม่เป็นระบบ คิดตามสัญชาตญาณ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล เมื่อเจริญเติบโตได้รับการศึกษาและประสบการณ์เพิ่มขึ้น ทำให้พัฒนาการความคิด ที่เป็นระบบและมีเหตุผลมากขึ้น

การเปลี่ยนกระบวนการคิดของคน ขึ้นอยู่กับการรับรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่แตกต่างกัน คนทุกคนมีการรับรู้ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับกระบวนการที่แต่ละคนเลือกสรร รวบรวม จัดลำดับ แปรความหมายและตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับโดยผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การสัมผัส ฯลฯ ซึ่งคนเรานั้นเลือกที่จะรับรู้ข้อมูล ข่าวสารเพียงบางอย่างตามความสนใจเท่านั้น

ในสังคมชนบท ความคิดและความเชื่อของคน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยเคารพและปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อของคนเฒ่าคนแก่เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาช้านาน จนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ดั่งมรดก กลับละเลยไม่ใส่ใจไผ่หาชุมชนปัจจุบันหลงไหลไปตามกระแสทุนนิยม ที่สามารถเปลี่ยนความคิดของคนได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น ภารกิจสำคัญของชุมชนที่ต้องช่วยกันแก้ไข คือ วิธีการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดของคน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากไม่สามารถจะพูดให้คนเปลี่ยนความคิด จากคำพูดเพียงไม่กี่คำ แต่ต้องใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสม การจัดแสดงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้อย่างเป็นทางการ

การฝึกอบรมที่เต็มไปด้วยหลักวิชาการไม่สามารถทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนความคิดได้ ดังนั้น ในการแสดงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะต้องมีลักษณะที่เป็นการจุดประกายความคิดของคนดังนี้

❑ **จงใจให้เห็นความสำคัญ** โดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด หากเขาเห็นความสำคัญจะเปลี่ยนความคิดทันที

❑ **ทัศนศึกษาดูงาน** โดยพาไปดูของจริงที่ชุมชนอื่นดำเนินการแล้ว ประสบความสำเร็จ จากการพูดคุย เห็นของจริง และนำความรู้ที่ได้รับมาฝึกฝน เพื่อให้เกิดทักษะ สามารถเปลี่ยนวิธีคิดได้

❑ **มีเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์** ซึ่งแต่ละคนมีสิ่งดีๆ มาบอกเล่า ในระยะแรกบางคนจะไม่สามารถเปลี่ยนวิธีคิดได้ แต่เมื่อแลกเปลี่ยนหลายครั้ง ก็ทำให้แต่ละคนได้วิธีคิดที่หลากหลาย ในที่สุดก็สามารถเปลี่ยนความคิดได้ เช่นเดียวกัน แต่ต้องใช้เวลา

❑ **ไม่ยึดมั่นในความคิดของตนเป็นใหญ่** ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดของตน

กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

กระบวนการที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ จนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะคิด ความคิด คำนิยม และลักษณะนิสัย จะทำให้การเปลี่ยนแปลงนั้นยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาและขั้นตอนและบุคคลพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงจึงจะเกิดผลสำเร็จสูงสุด

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง เริ่มจากไม่สนใจปัญหาไปจนถึงขั้นลงมือปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขไปสู่พฤติกรรมใหม่ โดยขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน ประกอบไปด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นไม่สนใจปัญหา เป็นขั้นที่บุคคลยังไม่ตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง ไม่รับรู้ ไม่ใส่ใจต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของตน อาจเป็นเพราะไม่ได้รับข้อมูล ถึงผลกระทบของพฤติกรรมนั้น เช่น ไม่รู้เรื่องความเสี่ยงของการสูบบุหรี่ เมื่อไม่รู้ข้อมูล หรือขาดข้อมูลที่จำเป็น ก็จะไม่สนใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นลังเลใจ เป็นขั้นที่บุคคลตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีความตระหนักถึงข้อดีของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ก็ยังมีความกังวลที่จะเปลี่ยนแปลง ต้องคิดเป็นเวลานาน จึงยังไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงในทันที

ขั้นตอนที่ ๓ ขั้นตัดสินใจ เป็นขั้นที่ตั้งใจว่าจะลงมือปฏิบัติ เช่น เลิกบุหรี่ ลดน้ำหนัก หรือออกกำลังกาย บางคนอาจจะมีการวางแผนว่าจะทำอะไรบ้าง เช่น เข้าร่วมฟังคำบรรยายเรื่องสุขภาพ ขอคำปรึกษาจากแพทย์ หาข้อมูลจากที่ต่างๆ ด้วยตนเอง จึงตั้งใจจะลงมือทำ

ขั้นตอนที่ ๔ ขั้นลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นที่ลงมือปฏิบัติ โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ เช่น การเลิกสูบบุหรี่ โดยลดจำนวนบุหรี่ที่สูบในแต่ละวัน ซึ่งถือว่าเป็นขั้นลงมือปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ ๕ ขั้นกระทำต่อเนื่อง เป็นขั้นที่บุคคลกระทำพฤติกรรมใหม่อย่างต่อเนื่อง ขั้นนี้ถือว่าเป็นการสร้างความมั่นคงของพฤติกรรมจนกลายเป็นนิสัยใหม่

จากแนวคิดข้างต้นชี้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องมีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสมในการจัดความกังวลของกลุ่มเป้าหมาย ที่ต้องการให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทำให้เกิดความแน่ใจว่า การเปลี่ยนแปลงจะเกิดผลดี รวมทั้งต้องไม่ลืมที่จะให้มีกิจกรรมสร้างความมั่นคงของพฤติกรรมใหม่ด้วย ดังนั้น หากศูนย์เรียนรู้ชุมชน ต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ก็ต้องทำมากกว่าการติดโปสเตอร์โฆษณา และรู้ถึงพิษภัยของพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้/ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ในชุมชนมีการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมาย เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่รอด ไปสู่การทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพ จนพัฒนาเป็นวิถีชีวิตที่เกิดจากประสบการณ์ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่สั่งสมภูมิปัญญาของผู้คนในชุมชนที่ดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเป็นแบบอย่าง สามารถให้คนอื่นเข้ามาค้นคว้าหาความรู้ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของเขาได้

การเรียนรู้เกิดได้ทุกแห่ง ทุกสถานที่ ที่เกิดขึ้นมากที่สุดไม่ได้เกิดจากการสอนในห้องเรียน แต่เกิดจากคนที่ได้พูดคุยกัน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ใช่ในห้องเรียน แต่เป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชน และที่กว้างใหญ่ที่สุด คือสังคม ความรู้ที่เกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ ที่หลากหลาย จึงเรียกว่า **“แหล่งเรียนรู้”** ซึ่งหมายถึงสิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบๆ ตัวเราที่เป็นทั้งสิ่งที่มีชีวิต สิ่งที่ไม่มีชีวิตและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้

อย่างต่อเนื่อง แหล่งเรียนรู้ในชุมชนจึงมีอยู่มากมาย เช่น แหล่งเรียนรู้ข้อมูล วัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หอกระจายข่าว การท่องเที่ยว ฯลฯ วงการศึกษาของไทย มีการพูดถึงแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนมากขึ้น ถึงระดับอาจยอมรับให้เป็นส่วนทดแทนการเรียนในห้องเรียนได้ในอนาคต ในลักษณะของการศึกษาทางเลือก มีความแตกต่างจากการศึกษาในระบบทางการ คือเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง และสังคมของผู้เรียน มีกระบวนการเรียนรู้หรือเป็นการเรียนรู้ที่มีกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และ

มีความต่อเนื่อง มีการจัดการและกระบวนการที่เกิดการมีส่วนร่วม ที่มีผลกระทบ ต่อความสัมพันธ์ของบุคคล ผู้เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีเนื้อหา รูปแบบ และวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายแตกต่างกันไป มีเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้แบบเอา ปัญหาเป็นตัวตั้ง หรือชุมชนเป็นตัวตั้ง เป็นการเรียนรู้ที่อยู่นอกระบบการศึกษาที่เป็นทางการ และไม่อิงกับหลักสูตรที่เป็นทางการของรัฐ เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน มีเจตนาการเรียนรู้หรือเป้าหมาย วัตถุประสงค์ อย่างใดอย่างหนึ่งในด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านพัฒนาศักยภาพตัวคน โลกทัศน์ ความรู้ด้านสังคมและชุมชน

ด้วยเหตุนี้ **การศึกษาทางเลือก** จึงเป็นกระบวนการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง (empowerment) ที่กำลังบอกแก่สังคมไทยต้องยอมรับว่า การพัฒนาที่แท้จริงต้องเกิดขึ้นจากประชาชนเป็นสำคัญ ในโลกที่รัฐอ่อนแอลง แต่สังคมมีขนาดใหญ่และซับซ้อน มีวิกฤติหลายด้าน เป็นธรรมดาที่จะเกิดมีการแสวงหาทางเลือก การศึกษาทางเลือก จึงเป็นหนทางหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาบนพื้นฐานของชุมชน เป็นการปฏิรูปการศึกษาที่มีผลในการพัฒนา ประชากร และแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง เป็นการศึกษา ที่อิงฐานทรัพยากร ฐานวัฒนธรรม และฐานภูมิปัญญาของชุมชนเป็นสำคัญ จึงเป็นการศึกษาที่ไม่ ลื่นเปลื้องงบประมาณของรัฐ และจะหลอมรวมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบ ความรู้ในสังคมไทย

การศึกษาทางเลือกของคนไทยดำเนินการอิงฐานการเรียนรู้ ๗ ฐานด้วยกัน คือ

□ **การศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัว** หรือ Home School ครอบคลุมทั้งแบบครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มครอบครัว หรือเครือข่าย ปัจจุบันมีกว่า ๑๐๐ ครอบครัวทั่วประเทศ

□ **การศึกษาทางเลือกที่อิงกับระบบของรัฐ** ได้แก่ โรงเรียนในระบบที่จัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นความรู้เชิงประสบการณ์ และการปฏิบัตินอกตำราเรียน หรือนวัตกรรมการเรียนรู้

□ **การศึกษาทางเลือกสายครุภูมิปัญญา** ได้แก่ พ่อครู แม่ครู ปราชญ์ชาวบ้าน ที่สังกัดกลุ่มหรือเครือข่าย และดำเนินการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ชนรุ่นหลัง ทั้งแบบเสียค่าใช้จ่าย และไม่เสียค่าใช้จ่ายในความรู้ด้านศิลปะ การช่าง การแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพร การอ่านเขียนอักษรโบราณ นาฏศิลป์พื้นบ้าน เป็นต้น

□ **การศึกษาทางเลือกสายศาสนาและวิถีปฏิบัติธรรม** ซึ่งจัดกระบวนการเรียนรู้แก่สมาชิกในสังกัด รวมทั้งแนวคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การต่อต้านบริโภคนิยม การปฏิบัติสมาธิ หรือการปฏิบัติธรรมในแนวทางต่างๆ หลากหลายตามความเชื่อของแต่ละสำนัก และก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เข้าร่วม

□ **การศึกษาทางเลือกที่เป็นสถาบันนอกระบบรัฐ** ได้แก่ กลุ่มกิจกรรมทางการศึกษา ที่มีเจตนาในการจัดกระบวนการ วิชาความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายของตน ทั้งแบบเสียค่าใช้จ่าย และไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น สถาบันการเรียนรู้องค์กรพัฒนาเอกชน ศูนย์ ชุมชน ฯลฯ เช่น สวทศ วิทยาลัย เสริมศึกษา วิทยาลัยมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน สถาบันพัฒนาศักยภาพชุมชน เป็นต้น

□ **การศึกษาทางเลือกของกลุ่มเรียนรู้ผ่านกิจกรรม** เป็นภาคการเรียนรู้ที่กว้างขวางหลากหลายที่สุด ทั้งกลุ่มการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแพทย์พื้นบ้าน กลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรม กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มรณรงค์ป้องกันยาเสพติด การบริหารจัดการชุมชน เป็นต้น

□ **การศึกษาทางเลือกผ่านสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้** ทั้งที่ผ่านสื่อสารมวลชน ประเภทสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์และสื่อสมัยใหม่ เช่น เว็บไซต์ รวมถึงห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ การท่องเที่ยว หรือแหล่งเรียนรู้สาธารณะที่มีความต่อเนื่อง ก่อเกิดการเรียนรู้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น

กรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ ที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ได้ผลักดันให้เกิดกระแสเบียดบวระแห่งชุมชนที่จะเร่งให้เกิดการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพในทุกหมู่บ้าน และเพื่อให้หมู่บ้านมีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เพียงพอที่จะตัดสินใจในการทำแผนชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะให้มีการจัดตั้งและดำเนินการงาน “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน” ขึ้น

บทที่ ๒

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้และเป็นแหล่งรวบรวมข่าวสารความรู้ของชุมชน ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ

ความหมาย

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่

การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์เรียนรู้ของประชาชน ที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ในความคาดหวังของกรมการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่ศูนย์ฝึกอบรมประจำหมู่บ้าน ที่รอรับการนัดหมายจากวิทยากรภายนอก แต่จะเป็นสถานที่ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างคนในชุมชนกับเรื่องราวของเขาเอง เป็นสำคัญ

หลักการสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- ❖ เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกด้าน ทุกรูปแบบ ไม่เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียน
- ❖ เป็นศูนย์กลางที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ ค้นคว้าหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งการพบปะสังสรรค์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือในการพัฒนาตนเองและชุมชน
- ❖ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- ❖ จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของประชาชนในชุมชน
- ❖ เป็นศูนย์รวมของข้อมูล เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช. ๒ ค. แหล่งน้ำ กลุ่มอาชีพ รวมทั้งข่าวสาร สาระความรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์โลก
- ❖ รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม ที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษาและ เรียนรู้ได้ตลอดเวลา

- ❖ เป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน
- ❖ เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ
- ❖ เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน
- ❖ เป็นสถานที่ที่มีโครงสร้างเป็นอาคาร หรือสถานที่ใดๆ ก็ได้ที่มีองค์ความรู้ สามารถให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่ต้องการความรู้ และสามารถเข้าถึงได้

องค์ประกอบ/ของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

๑. วิธีการก่อเกิด ศูนย์เรียนรู้ชุมชน จะเกิดขึ้นได้ต้องเป็นความต้องการของประชาชนในชุมชน เพราะเป็นสมบัติของชุมชน จึงควรนำแนวคิดเข้าร่วมเวทีประชุมประชาคมของหมู่บ้าน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าวสร้างการยอมรับ และชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เช่น การให้ชุมชนจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชน และภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบ การแสดงข้อมูลข่าวสารของชุมชนให้ได้เรียนรู้กันอย่างทั่วถึง รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สม่ำเสมอ โดยเริ่มจากการจัดระเบียบแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนให้เป็นไปตามกำลังที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการได้ อีกทั้งให้มีขอบเขต และลักษณะตามความเห็นของชุมชน

๒. โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการ ที่ปรึกษา ระเบียบข้อบังคับ สถานที่ การบริหารจัดการ งบประมาณ ฯลฯ

คณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนจากผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กร เครือข่ายองค์กรชุมชน ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ โดยมาจากการคัดเลือกของชาวบ้าน และชาวบ้านให้การยอมรับ ซึ่งคณะกรรมการจะร่วมกันวางแผน และดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้ร่วมกันกำหนด เพื่อระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้ และบริหารจัดการในศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ที่ปรึกษา เป็นภาคีการพัฒนาภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน การศึกษา นอกโรงเรียน เกษตร สาธารณสุข และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ระเบียบข้อบังคับ ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้จัดทำขึ้นที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน

สถานที่ เล็กใหญ่ไม่สำคัญ อาจอยู่ในห้องของอาคาร อบต. บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านผู้นำชุมชน บ้านประชาชนบ้าน ศาลาวัด ใต้ต้นไม้ ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่พบปะ ประชุม ทำงานกันได้ตลอดเวลา เป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวกัน เพื่อการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องหางบประมาณมาก่อสร้างศูนย์ใหม่

การบริหารจัดการศูนย์ฯ คณะกรรมการฯ ที่ได้รับการคัดเลือก มีการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม

งบประมาณ เพื่อพัฒนาคณะกรรมการของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นในการพัฒนาศูนย์ฯ

โครงสร้างทั้งหมดนี้ ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นอย่างครบถ้วน ในระยะเริ่มแรก แต่สามารถพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป ตามศักยภาพของคณะกรรมการงบประมาณและประชาชน

๓. กิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

❖ **สถานที่จัดกิจกรรมเรียนรู้** อาจดำเนินการได้ทั้งในและนอกอาคาร ศูนย์ฯ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน เช่น บ้านปราชญ์ชาวบ้าน ในไร่นา เพื่อสาธิตกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ

❖ **กิจกรรมการเรียนรู้** ได้แก่ การเรียน/การสอน การจัดการความรู้ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ ชนบประเพณี วัฒนธรรม การรับความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การจัดเวทีประชาคมเพื่อการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน การเรียนรู้ผ่าน E-Learning การสาธิต การจัดนิทรรศการ การจัดสัมมนา อภิปราย ฯลฯ

๔. เนื้อหาสาระข่าวสารความรู้

เนื้อหาสาระข่าวสาร ความรู้ ประกอบด้วย

ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูล จปฐ. กชช. ๒ ค ทะเบียนผู้นำ กลุ่ม/องค์กร ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น อัตลักษณ์ของชุมชน แผนชุมชน โครงการ/กิจกรรม ฯลฯ

ข่าวสาร (สารสนเทศ) ได้แก่ สารสนเทศชุมชนมี ๑๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน แผนที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ (ภูมิอากาศ/ฤดูกาล) ลักษณะของประชากร (อัตราความหนาแน่น/โครงสร้างประชากร) ลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชน (เกษตร/อุตสาหกรรม/รับจ้าง ฯลฯ) ผลิตภัณฑ์มวลรวมของหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของหมู่บ้าน ศิลปะ/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน สถานที่ท่องเที่ยว/สถานที่บริการ การคมนาคม (การเดินทางไปยังหมู่บ้าน) ประเพณี/เทศกาลประจำปี ทักษะ/ฝีมือ/แรงงานของหมู่บ้าน อื่น ๆ ข่าวสารเพื่อชีวิต ข่าวสารเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน

ความรู้ ได้แก่ ความรู้ด้านวัฒนธรรม การประกอบอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ชุมชน องค์ความรู้ที่ชุมชนต้องการ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน ความรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ความรู้ข่าวสารจากภายนอก

รูปแบบของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ทั้งในระดับหมู่บ้าน และตำบล มีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

๑. ศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงถึงความสำเร็จจากประสบการณ์การดำเนินชีวิตการทำงานของปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีวิธีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับตนเองและชุมชน โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากชีวิต การลองผิดลองถูก เรียนรู้ด้วยตนเองท่ามกลาง ปัญหาที่หลากหลาย มีการถอดบทเรียน การเรียนรู้สามารถตกผลึกจนกลายเป็นภูมิปัญญา

ซึ่งหลักคิดและวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นสิ่งที่คนสมัยนี้ควรได้เรียนรู้ และนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต

ตัวอย่างบุคคลสำคัญที่เป็นที่รู้จัก ได้แก่

นายประยงค์ รณรงค์

เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐
ที่ อำเภอนางัว จังหวัดนครศรีธรรมราช
จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา
จากโรงเรียนบ้านนาสาร ตำบลนากะชะ
อำเภอนางัว จังหวัดนครศรีธรรมราช

อาชีพเกษตรกรกรรทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ เป็นผู้นำการก่อตั้ง
กลุ่มเกษตรกรทำสวนยาง ตำบลไม้เรียง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นที่ปรึกษา
คณะกรรมการความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ และได้รับการแต่งตั้ง
ตั้ง เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๔

ครุภูมิปัญญาไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

ผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ณ บริเวณโรงงานแปรรูป
ยางพารา เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรอุตสาหกรรม และการจัดการ
รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

จัดตั้งกองทุนชุมชนขึ้น ในรูปธนาคารหมู่บ้านสำหรับฝึกวินัยในเรื่องการ
ออมให้แก่ สมาชิก เพื่อนำเงินออมนี้มาเป็นทุนหมุนเวียนในการพัฒนาหมู่บ้าน
รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ ในการจัดการ
เรียนรู้ได้ดำเนินการดังนี้

❖ **ด้านการศึกษา** เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน เป็นการเรียนรู้
นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งชาวบ้านร่วมกันกำหนดความต้องการ ในสิ่ง
ที่อยากจะเรียน

❖ **ด้านการเกษตรกรรมยั่งยืนและสิ่งแวดล้อม** ไม้เรียงเป็นศูนย์
ประสานงานกลุ่มอาชีพทุกอาชีพในชุมชน กลุ่มเกษตรกรตำบลไม้เรียงเป็นกลุ่ม
เกษตรกรรมตามโครงการของคณะกรรมการประสานงานพัฒนาตำบล

ที่ครอบคลุมทุกกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม โดยที่ชาวบ้านจะเป็นผู้นำ ในการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง

❖ **ด้านธุรกิจและอุตสาหกรรมชุมชน** การแปรรูปผลผลิต เพื่อการนำมาใช้ในชุมชนและเหลือไว้จำหน่าย รวมทั้งการจำหน่ายทั้งในและนอกชุมชน โดยการจัดการด้านการตลาด

❖ **ด้านสาธารณสุขชุมชน** เป็นเรื่องของชมรมแพทย์แผนไทย กลุ่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ โครงการสุขภาพชุมชนพึ่งตนเอง ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน

❖ **ด้านกองทุนชุมชน** จัดให้มีธนาคารหมู่บ้านไม่เรี่ยและกองทุนชุมชน เพื่อฝึกวินัยการออมให้แก่สมาชิก และเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนมาพัฒนาหมู่บ้าน สนับสนุนการดำเนินงานตามแผนงานของสภาผู้นำชุมชน และมีสวัสดิการให้แก่ชาวบ้านในหลายรูปแบบ รูปแบบการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาฯ เป็นการสร้างอาชีพทางด้านการเกษตรให้กับสมาชิก

การถ่ายทอดความรู้ การถ่ายทอดความรู้โดยการสร้างผู้นำในชุมชน เพื่อให้สามารถดูแลสมาชิกและการทำงานตามหมู่บ้านต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง เป็นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ให้มีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อชุมชน โดยคัดเลือกผู้นำชุมชนจาก ๘ หมู่บ้าน ๆ ละ ๕ คน และให้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ได้จัดให้มีโครงการฝึกอบรมเกษตรกร ๘ หลักสูตร ๘ กิจกรรม เพื่อรองรับแผนงานหลัก ด้านเกษตรกรรม โดย

❖ การฝึกภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

❖ ให้มีการทดลองจริงในพื้นที่ของตนเองเพื่อสร้างอาชีพในชุมชน

❖ ผลของการถ่ายทอดเมื่อดำเนินการตามโครงการไปแล้วประมาณ ๓ ปีผู้รับการถ่ายทอดจะสามารถเข้าสู่ธุรกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งทางด้าน ๑) การผลิต ๒) การแปรรูป ๓) การตลาด

จากชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่ง อาชีพเกษตรกร จากผู้นำชุมชนธรรมดา สู่ผู้นำชุมชนดีเด่นที่มีผลงานมากมายที่ทำให้แก่ชุมชนบ้านเกิด สู่ตัวอย่างผู้นำชุมชน ที่มีผลงานดีเด่นระดับระหว่างประเทศ ได้รางวัลแมกไซไซ สาขาผู้นำชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๗ รางวัลบุคคลดีเด่นของชาติ พ.ศ. ๒๕๔๙ รางวัลปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน สาขาผู้นำชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ และรางวัลอื่นๆ อีกหลายรางวัล ได้แก่

ปริญญากิตติมศักดิ์ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในด้านต่างๆ จนได้รับการมอบปริญญากิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ได้แก่

- * บัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
- * มหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- * คุรุบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- * เครื่องราชอิสริยาภรณ์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับ
เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก
ชั้นทวีติยาภรณ์ช้างเผือก (ต.ช.)

สถานที่ติดต่อ นายประยงค์ รณรงค์ กองทุนและธุรกิจชุมชน ๕๑ หมู่ ๙ ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๑๕๐ โทรศัพท์ ๐๑-๙๕๖-๐๘๖๕

นายวิบูลย์ เข้มเฉลิม เมื่อประมาณ ยี่สิบกว่าปีก่อน ที่อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด ฉะเชิงเทรา เขาเป็นนายทุนน้อย ทำการเกษตรสมัย ใหม่ ปลูกพืชเชิงเดี่ยวกว่าสองร้อยไร่ ทำตัวเป็น พ่อค้าคนกลาง แล้ววันหนึ่งเขาก็ล้มลง ต้องขายที่ สองร้อยไร่ใช้หนี้ธนาคาร เหลือเพียง ๙ ไร่เศษ ให้ เขาได้อาศัยอยู่กับลูกเมีย แปลกแต่จริง ที่สองร้อยไร่ช่วยไม่ได้ แต่ ๙ ไร่กลับ ทำให้เขา **“ร่ำรวย”** รวยของเขาหมายถึงไม่มีหนี้สิน รู้จักพอ และอยู่อย่าง พอเพียง

เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๗๙ ที่ตำบลเกาะขนุน อำเภอ พนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา สมรสกับนางสมบุญธรรม เข้มเฉลิม มีบุตร ๑ คน และธิดา ๒ คน อาชีพเกษตรกรกรรม ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๒๒๔ บ้านห้วยหิน หมู่ที่ ๑ ตำบลลาดกระโทง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

เป็นตำนานของคนยุคใหม่ที่ไหลไปตามกระแสทุนนิยม ล้มลุกคลุกคลาน แล้ววันหนึ่งก็ลุกขึ้นมา **“สู้”** ไม่ใช่ด้วยเงิน แต่ด้วยปัญญา เขาคิดได้ว่า ถ้าเดิน ต่อไปไม่ได้เพราะทางตันก็ **“กลับทางเก่า”** ซึ่งสำหรับเขาไม่ได้หมายถึงการคืน ลู่อดีต แต่เป็นการ **“ถอยหลังเข้าคลอง”** มองไปข้างหน้า ตั้งหลักแล้วกลับมา สู้ **“อย่างมียุทธศาสตร์”**

ชีวิตได้เปลี่ยนไปไม่มีไร่นาลำปะหลังให้เห็นอีก มีแต่ป่าไม้ในพื้นที่ ๙ ไร่ มีพันธุ์ไม้มากกว่า ๖๐๐ ชนิดที่องค์การอาหารและเกษตร (FAO) ได้สำรวจเมื่อสิบกว่าปีก่อน วันนี้อาจจะมีนับพันชนิด อุดมสมบูรณ์ด้วยความ หลากหลายทางชีวภาพ นก หนู งู สัตว์ แมลง จุลินทรีย์ และสรรพสิ่งอยู่ร่วมกันในธรรมชาติ เกิดและร่วมสร้างเพื่อ**“เลียนแบบธรรมชาติ”** ด้วยความเชื่อ

มั่นใจว่า คนอยู่ได้อย่างมั่นคง ปลอดภัยและพอเพียงกับธรรมชาติ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็น **“ปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน สาขาปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง ปี ๒๕๕๒”**

โดยเป็นผู้หนึ่งที่ส่งผ่านกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองระดับประเทศ

ผลงานดีเด่น เป็นอนุกรรมการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่รอยต่อ ๕ จังหวัด (ภาคตะวันออก) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หัวหน้าโครงการศึกษาพรรณพฤษชาติและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในป่าตะวันออกอย่างยั่งยืน สมาชิกวุฒิสภาคณะกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ สมาชิกสมานิติบัญญัติแห่งชาติ แนวคิดพึ่งตนเองและแนวทางสวนเกษตร

๒. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนเกิดเป็นความรู้ใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าว เป็นความรู้เกี่ยวกับ วิธีการดำรงชีวิต และการทำมาหากิน เช่น การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องปั้นดินเผา นอกจากนี้ ยังมีศิลปะ ดนตรี การละเล่น ประเพณีต่างๆ รวมทั้งการดูแลสุขภาพพอนามัย และการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ฯลฯ

๓. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณี เป็นที่แสดงถึงประเพณีที่สำคัญของชุมชน วัฒนธรรม เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็น

อัตลักษณ์และความเชื่อของท้องถิ่น หรือจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้าน

๔. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นสถานที่แสดงข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูล กชช. ๒ ค. จปฐ. แหล่งน้ำ กลุ่ม/เครือข่าย กิจกรรมต่างๆ และ มีสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยใช้คอมพิวเตอร์เพื่อศึกษาค้นคว้าหาความรู้ โดยเปิดโอกาสให้คนทุกเพศทุกวัย ได้เข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ และ ให้บริการในการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ที่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ภายในศูนย์ฯ จะแสดงข้อมูลต่างๆ

๕. ศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุม สัมมนา ฝึกอบรม ฝึกอาชีพ สาธิต จัดนิทรรศการ การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์/องค์ความรู้ ฯลฯ ระหว่างปราชญ์กับประชาชนในชุมชน เป็นต้น

๖. ศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น ประชุมคณะกรรมการ ประชุมสมาชิกกลุ่ม รวมกลุ่ม บริหารงานกลุ่ม ฝึกอบรมพัฒนาทักษะ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ และพัฒนาด้านการตลาด ฯลฯ

๗. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ปราชญ์ชาวบ้านได้ดำเนินการเป็นตัวอย่าง โดยเริ่มจากครอบครัวซึ่งเป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน มีความพอเพียงในการดำรงชีวิต ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ไม่มีหนี้สิน เมื่อครอบครัว มีความพร้อมด้านปัจจัย ๔ แล้วจึงขยายไปสู่ชุมชน สามารถให้บุคคลอื่นยึดถือเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตได้

๘. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกลุ่มที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องการออมเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเน้นการดำเนินงานเกี่ยวกับศูนย์สาธิต

การตลาด เป็นโรงเรียนฝึกฝนประชาชนให้เรียนรู้การพึ่งตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งการเรียนรู้ด้านการตลาด

๙. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นสถานที่ที่ประชาชน ได้รับข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ต่างๆ ทางสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อส่งเสริมการอ่าน และป้องกันการลืมนหนังสือ รวมทั้งสร้างนิสัยรักการอ่านหนังสือให้แก่ประชาชน

๑๐. ห้องสมุดประชาชน เป็นสถานที่ให้บริการสื่อประเภทต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสาร โสตทัศนูปกรณ์ โทรศัพท์ โดยมุ่งให้ประชาชนเกิดการศึกษาตามอัธยาศัย และใช้บริการเป็นประจำ เป็นการสร้างนิสัยการเรียนรู้ การเสริมความรู้เพิ่มเติม และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเองได้

๑๑. ลีโผ่นบ้าน เป็นการเรียนรู้ผ่านการแสดง หรือการละเล่นที่แฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมของชาวบ้าน ที่แสดงให้เป็นวิถีชีวิตที่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการบันเทิง ความสนุกสนานเท่านั้น ลีโผ่นบ้านมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ความเป็นอัตตลักษณ์ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ เพลงลูกทุ่ง ลิเก หมอลำ หนังตะลุง โปงลาง ลำตัด ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน” รูปแบบต่างๆ เป็นแหล่งที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งชาวบ้านทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ และค้นหาประสบการณ์ในทุกด้าน และสามารถสืบทอดคนรุ่นปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เช่น ศูนย์เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น

บทที่ ๓

แนวทางการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน กรณีพื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน พื้นที่ที่มีจุดเรียนรู้ พื้นที่ที่มีศูนย์รวมความรู้ประจำหมู่บ้าน และพื้นที่ที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานของฝ่ายสนับสนุนในระดับต่างๆ

แนวทางการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

๑. พื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน

หมายถึง เป็นพื้นที่ที่ไม่เคยมีกิจกรรมด้านส่งเสริมการเรียนรู้เลย ไม่เคยมีการสำรวจปราชญ์ชาวบ้าน ไม่มีอาคาร แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าหมู่บ้านนี้จะไม่มีการสำรวจชาวบ้าน หรือความรู้ของหมู่บ้าน เพียงแต่ไม่เคยสำรวจมาก่อนเท่านั้น

เป้าหมายในการดำเนินงานในพื้นที่ประเภทนี้ ก็คือ การทำให้เกิดจุดเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง การระบุได้ว่า คนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านในเรื่องต่างๆ อยู่ที่ใด ข้อมูลปัจจุบันที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านเท่าที่มีอยู่นั้นอยู่ที่ใด แล้วทำแผนที่แสดงจุดเรียนรู้ แสดงไว้ในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมการพบปะของคนในหมู่บ้าน อาจเป็นบ้านผู้ใหญ่บ้าน วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม ฯลฯ และจัดทำป้ายแสดงจุดเรียนรู้ไว้ที่บ้านของผู้ที่จะให้ความรู้เหล่านั้นๆ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- จัดเวทีประชาคม เผยแพร่ความคิด ชี้แจงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- สรรหาแกนนำ แต่งตั้งคณะทำงานของหมู่บ้าน ลำรวจและจัดทำจุดเรียนรู้
- แกนนำเก็บข้อมูลคนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ในเรื่องต่างๆ
- แกนนำค้นหาผู้รู้ที่จะเล่าประวัติของหมู่บ้านได้
- จัดทำแผนที่จุดเรียนรู้

๒. พื้นที่ที่มีจุดเรียนรู้ หมายถึง พื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เรียนรู้ แต่สามารถระบุได้ว่าคนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านในเรื่องต่างๆ อยู่ที่ใด ข้อมูลเป็นปัจจุบันที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านเท่าที่มีอยู่นั้นอยู่ที่ใด มีแผนที่แสดงจุดเรียนรู้แสดงไว้ในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน อาจเป็นบ้านผู้ใหญ่บ้าน วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม ฯลฯ และมีป้ายแสดงจุดเรียนรู้ไว้ ที่บ้านของผู้ที่สามารถจะให้ความรู้ต่างๆ ได้

เป้าหมาย คือการทำให้เกิดศูนย์รวมความรู้ของหมู่บ้าน หมายถึง มีองค์ความรู้ประจำหมู่บ้าน จำแนกเป็นเรื่องๆ บันทึกประวัติหมู่บ้าน ลักษณะชาติพันธุ์ บันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน วิถีชีวิตชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน ข้อมูลหมู่บ้านที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- **จัดเวทีประชาคม** เพื่อชี้แจงให้เห็นความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน และกำหนดหัวข้อความรู้ที่จำเป็นเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน หาอาสาสมัคร บันทึกความรู้ภูมิปัญญา

- **อาสาสมัคร** วางแผนปฏิบัติการจัดการความรู้ของชุมชน โดยการ สืบค้น จัดเก็บ บันทึกข้อมูลต่างๆ เช่น ประวัติหมู่บ้านและวิถีชีวิตของชุมชน ในอดีต ปรับข้อมูลสารสนเทศ เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช. ๒ ค. ทะเบียนผู้นำ ชุมชน กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ฯลฯ ให้เป็นปัจจุบัน รวมทั้งจัดการความรู้จุด เรียนรู้ต่างๆ ให้เป็นลายลักษณ์อักษร

- **รวบรวมตามขั้นตอนต่างๆ** นำเสนอให้ประชาคมตรวจสอบและ รับรองความเที่ยงตรงของข้อมูล

๓. พื้นที่ที่มีศูนย์รวมองค์ความรู้ของหมู่บ้าน หมายถึง สถานที่ที่ยัง ไม่มีอาคารศูนย์เรียนรู้ชุมชน แต่มีแผนที่จุดเรียนรู้ องค์ความรู้ของหมู่บ้าน มีการจำแนกองค์ความรู้ และบันทึกเป็นเรื่องราว มีการบันทึกประวัติของหมู่บ้าน อย่างละเอียด ครอบคลุมลักษณะและชาติพันธุ์ มีการบันทึกเหตุการณ์สำคัญ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน วิถีชีวิตของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบันมีข้อมูลปัจจุบันของ หมู่บ้านที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน

เป้าหมาย คือการทำให้เกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน หมายถึงมีอาคารจัดแสดง องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ข้อมูล ข่าวสาร มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ ชุมชน มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้าน และ มี การส่งเสริมการเรียนรู้ภายในศูนย์ ฯ และในชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- **จัดเวทีประชาคม** เพื่อรับรองความเที่ยงตรงขององค์ความรู้ ภูมิปัญญา ประวัติหมู่บ้าน และข้อมูลชี้แจงให้เห็นความสำคัญของการมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อเก็บรักษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ประวัติหมู่บ้าน และข้อมูลให้อยู่ในสถานที่ที่ประชาชนทุกคนในชุมชน สามารถใช้ประโยชน์ได้ สรรหาคณะกรรมการเพื่อดำเนินการศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- **จัดประชุมแกนนำ** อาสาสมัครและคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ เพื่อออกแบบจัดตั้ง วางแผนปฏิบัติการ และดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ในขั้นตอนนี้ต้องรู้ว่า จะใช้อาคารใดเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน หรือจะก่อสร้างอาคารใหม่ ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม

- **สำรวจแหล่งงบประมาณ** ศึกษาระเบียบการแหล่งงบประมาณ เขียนโครงการเสนอขอรับการสนับสนุน

- สร้าง/ปรับปรุงอาคาร การบรรจุข้อมูล ข่าวสาร องค์ความรู้ไว้ในอาคาร
- จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในชุมชน
- คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ กำหนดระเบียบการบริหารศูนย์ฯ ให้มีประสิทธิภาพ อย่างน้อย ๒ เรื่อง คือ การดูแลบำรุงรักษาอาคารศูนย์ฯ จะทำอย่างไร และหลักเกณฑ์การใช้อาคารจัดกิจกรรมจะต้องทำอย่างไร

๔. พื้นที่ที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน หมายถึง สถานที่ที่มีอาคารจัดแสดง องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ มีคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ มีความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้าน มีการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน แต่ยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เท่าใดนัก ไม่มีพัฒนาการความรู้ใหม่ๆ ยังไม่มีการจัดระบบการจัดการศูนย์ฯ ที่ดี

เป้าหมาย คือ ทำให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบให้ได้ ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

๑. อาคาร เป็นเอกเทศ แบ่งสัดส่วน ได้แก่ พื้นที่ทำงาน พื้นที่เก็บข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ พื้นที่ให้บริการความรู้ อินเทอร์เน็ตชุมชน และเว็บไซต์

๒. ประชาชน มีการจัดทำทะเบียนราษฎรชาวบ้าน มีบทเรียนที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร ประชาชนแสดงตนชัดเจน มีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้

๓. สาระ มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ครบถ้วน หลายรูปแบบ

๔. กรรมการ มีการบริหารงานในรูปคณะกรรมการ มีวาระในการดำรงตำแหน่ง มีแผนการดำเนินงาน มีระเบียบข้อบังคับต่างๆ มีกติกาในการใช้บริการ

๕. กิจกรรม มีการจัดกิจกรรมการจัดการความรู้ครบวงจร มีกิจกรรมจัดการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ

๖. รูปแบบกิจกรรม มีการจัดกิจกรรมแบบผสมผสานหลายๆ รูปแบบ เช่น มีส่วนจัดแสดงความรู้แบบถาวร แบบครั้งคราว มีการฝึกอบรม สัมมนา ประชุม อภิปราย เสวนา ทักษะศึกษา มีการเรียนรู้ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

ขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบ (เชิงธุรกิจ)

- **จัดเวทีประชาคม** ชี้ให้เห็นว่าความรู้เป็นประโยชน์ต่อเมื่อมีการนำมาเรียนรู้ และใช้เป็นฐานในการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาหาความรู้ใหม่ๆ ที่ทันต่อสถานการณ์รอบด้านเพิ่มเติมอีกด้วย ดังนั้นต้องสำรวจว่า ความรู้ที่มีอยู่ในศูนย์ ฯ เพียงพอต่อการพัฒนาอาชีพ การแก้ปัญหาของครอบครัวและชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น ถ้าไม่เพียงพอควรจะมีอะไรเพิ่มเติมอีก ควรจะมีการวิจัยชุมชนหรือไม่

- **จัดกิจกรรม** สร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน อาจอยู่ในรูปการวิจัยและพัฒนากิจกรรมชุมชน ที่ได้มีการจดบันทึกเป็นความรู้ประจำหมู่บ้านไว้แล้ว หรือการรับรู้จากวิทยากรภายนอกชุมชน ในขั้นนี้ถือเป็นกิจกรรมทางเลือก

- **วางแผนเพิ่มค่าองค์ความรู้ของชุมชน** วางแผนธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน โดยให้คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ อาสาสมัคร แก่นนำที่ร่วมกันพิจารณาความรู้ชุดใดของชุมชน เป็นที่ต้องการของชุมชน จะนำมาเพิ่มค่าให้เป็นสินค้าของชุมชนได้อย่างไร จะพิมพ์ออกมาจำหน่าย จะเปิดฝีกอบรมและเรียกเก็บค่าลงทะเบียน หรือวิธีอื่นตามความเหมาะสม

- **จัดทำปฏิทินกิจกรรมการเรียนรู้** เพื่อให้มีกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในส่วนความรู้ภายในชุมชน ควรให้มีวิทยากรของชุมชนกำหนดตารางเวลาที่จะให้ความรู้ไว้ล่วงหน้า และในส่วนความรู้ที่จะเพิ่มเติมจากภายนอก ควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และมีตารางเวลาชัดเจน รวมทั้งการจัดกิจกรรมฝีกอบรมต้องมีการเก็บค่าลงทะเบียนจากบุคคลภายนอกชุมชน ที่ถือเป็นธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ควรมีกำหนดเวลาที่แน่นอน แล้วให้คณะกรรมการรวบรวมทำเป็นปฏิทินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน ประกาศไว้ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้ทราบทั่วกัน

- **กำหนดระเบียบการให้บริการบุคคลภายนอกชุมชน** เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นส่วนตัว และคนในชุมชนมีความเป็นส่วนตัว และคนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้ตามปกติ รวมทั้งเพื่อให้การดำเนินธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะกรรมการฯ ควรกำหนดระเบียบการให้บริการบุคคลภายนอกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่า จะเปิดบริการการเรียนรู้สำหรับบุคคลภายนอกชุมชนในวันใด การขอเข้าอบรมหรือมาศึกษาดูงานจะต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง ผู้มาอบรมหรือมาศึกษาดูงานจะต้องปฏิบัติอย่างไรในหมู่บ้าน

- เชื่อมโยงเครือข่ายกับศูนย์เรียนรู้ชุมชน พัฒนาการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชนในระดับตำบล หรือพัฒนาการอำเภอ จัดในระดับอำเภอ เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหมู่บ้าน ซึ่งก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนทรัพยากรในการพัฒนาการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนต่อไป

แนวทางในการสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ระดับกรม

- กำหนดนโยบาย กรอบแนวทางการดำเนินงานและจัดสรรงบประมาณ
- ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานระดับกระทรวง
- ประสานความร่วมมือและนโยบายกับกระทรวง ให้จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณให้ชุมชน ในการส่งเสริมสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- ผลิตเอกสาร/คู่มือ/สื่อรูปแบบต่างๆ
- ประเมินผล วิจัยและพัฒนา
- เผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ระดับศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน

- ฝึกอบรมพัฒนาการด้านการสรรหาและส่งเสริมศักยภาพผู้นำชุมชน
- สนับสนุนทางวิชาการ (การจัดการความรู้) แก่จังหวัดและอำเภอ
- สร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- ศึกษา วิจัยและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- ติดตามประเมินผล ๓ เดือน/ครั้ง

ระดับจังหวัด

- ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่จังหวัด/อำเภอ และภาคีการพัฒนา
- ประสานความร่วมมือหน่วยงานระดับจังหวัด ในการสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน
 - กำกับดูแลการปฏิบัติงานในพื้นที่
 - นิเทศ ให้คำปรึกษา สนับสนุนด้านวิชาการ เอกสาร และข้อมูลต่างๆ
 - จัดระบบฐานข้อมูลศูนย์เรียนรู้ชุมชน
 - สร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ชุมชน
 - ติดตาม ประเมินผล ถอดบทเรียนและช่วยแก้ปัญหา
 - รายงานผลการดำเนินงาน

ระดับอำเภอ

- ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจพัฒนากร ภาคีการพัฒนาภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน
 - นำกระบวนการจัดการความรู้ มาใช้ในการทำงาน และส่งเสริมให้พัฒนากรเป็นนักจัดการความรู้ชุมชน
 - จัดทัศนศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน
 - ฝึกอบรมแกนนำอาสาสมัครชุมชน และคณะกรรมการบริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
 - สร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ชุมชน
 - ติดตามประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน

ประโยชน์จากศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ประชาชนได้ะไรจากการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน

๑. ทำให้ชุมชนเห็นศักยภาพของชุมชน รักชุมชน รักท้องถิ่น รู้จักตัวตนของตนเองและภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและความเป็นชุมชนของตนเอง
๒. กระตุ้นประชาชนให้ตื่นตัวในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
๓. ได้พบปะ เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
๔. มีแหล่งเรียนรู้ รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
๕. ได้แนวทาง วิถีคิด นำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ
๖. เกิดเครือข่ายการทำงานภายในชุมชนกับภาคีการพัฒนาภาครัฐ และเอกชน
๗. มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สำหรับประชาชนที่สนใจ สามารถสืบค้นข้อมูลได้ตลอดเวลา

พัฒนากรมีบทบาทในการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชนอย่างไร

๑. พัฒนากรเป็นนักจัดการความรู้ชุมชน ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม
๒. ประชาสัมพันธ์และจัดเวทีประชาคม ให้ความรู้ แนวคิด หลักการ แก่แกนนำ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

๓. สนับสนุนการจัดเวทีประชาคม เพื่อให้ร่วมกันตรวจสอบและเรียนรู้ ข้อมูลชุมชน จุดเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน

๔. ศึกษาการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้เข้าใจอย่างละเอียด เพื่อร่วมกับชุมชนกำหนดเป้าหมาย และแนวทางการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ชุมชน

๕. ค้นหาแกนนำ เพื่อเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ชุมชน และจัดการอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน แก่แกนนำ

๖. เป็นที่ปรึกษาในการทำความเข้าใจ การคัดเลือกกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้ความรู้แนวทางด้านการดำเนินการบริหารศูนย์ฯ และการวางแผน

๗. ประสานเจ้าหน้าที่ภาคีการพัฒนาในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางสนับสนุน การดำเนินงานและปฏิบัติงานในลักษณะของทีมสนับสนุน

๘. เขียนรายงานการพัฒนาหมู่บ้าน เสนอทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านและ นำผลเสนอต่อผู้บังคับบัญชา

๙. ร่วมจัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จปฐ. กชช. ๒ ค. และ ข้อมูลอื่นๆ ของชุมชน การคัดเลือกกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน และ ทำความเข้าใจแนวทางดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

๑๐. สนับสนุนให้มีการจัดเวทีประชาคมของผู้นำชุมชน กลุ่มเครือข่ายและ ประชาชนอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย ๓ เดือน/ครั้ง

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสนับสนุนแผนชุมชนอย่างไร

๑. ขับเคลื่อนแผนชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน สนับสนุนบทบาทของทีมงานแผนชุมชน

๒. สนับสนุนข้อมูลที่จำเป็น และเป็นประโยชน์ต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช. ๒ ค. ความรู้ในการประกอบอาชีพต่างๆ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

๓. เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชน

๔. เป็นเวที/สถานที่จัดกิจกรรมตามแผนชุมชน การจัดทำแผนชุมชน และการดำเนินกิจกรรมตามแผนของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนกับกลยุทธ์ ๔ พ. มีความสัมพันธ์กันอย่างไร

เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมีแนวทางส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์เรียนรวมของชุมชนอย่างแท้จริง สามารถดึงดูดความสนใจให้ประชาชนเข้าไปใช้บริการเกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างจริงจังชัดเจน เป็นรูปธรรม และทำให้พัฒนาไปสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบ (เชิงธุรกิจ) ได้โดยใช้กลยุทธ์ ๔ พ. ดังนี้

❖ พ ที่ ๑ การพัฒนาคน (People)

ด้วยกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยการใช้กระบวนการแผนชุมชนและศูนย์เรียนรู้ชุมชน

การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ในหลายรูปแบบ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนที่มาเป็นคณะทำงานให้เรียนรู้วิธีการจัดการความรู้ในชุมชน การนำเสนอ หรือสื่อสารความรู้ของชุมชนไปสู่คนในและคนนอกด้วยวิธีต่างๆ ผลงานที่ดำเนินการเสร็จแล้วจะส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้ที่มาเรียนรู้ เพราะเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน

❖ พ ที่ ๒ การพัฒนาพื้นที่ (Place)

ด้วยการส่งเสริม สนับสนุนและสร้างความตระหนักให้ประชาชน รักและหวงแหนชุมชนของตน ต้องสร้างให้หมู่บ้านและชุมชน เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ มีพลัง มีความอบอุ่น น่าอยู่ สิ่งแวดล้อมดี และมีความปลอดภัยในทุกด้าน

แม้ว่าการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน อาจทำได้ทั้งหมู่บ้านและบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แต่ยังคงใช้กลยุทธ์การพัฒนาพื้นที่ สนับสนุน กล่าวคือเป็นการดำเนินงานโดยเอาชุมชนเป็นที่ตั้ง ดำเนินการโดยชุมชน ด้วยพลังของชุมชน แสดงให้เห็นภาพรวมของชุมชน และเป็นสมบัติของชุมชน สามารถปรับเปลี่ยนพัฒนาได้โดยชุมชน

❖ พ ที่ ๓ การพัฒนาแหล่งรายได้ของชุมชน (Product)

สนับสนุนให้ชุมชน ได้เล็งเห็นศักยภาพหรือความเก่ง ความโดดเด่นที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอด เพื่อเพิ่มมูลค่าหรือสามารถก่อรายได้แก่ประชาชนและชุมชนได้

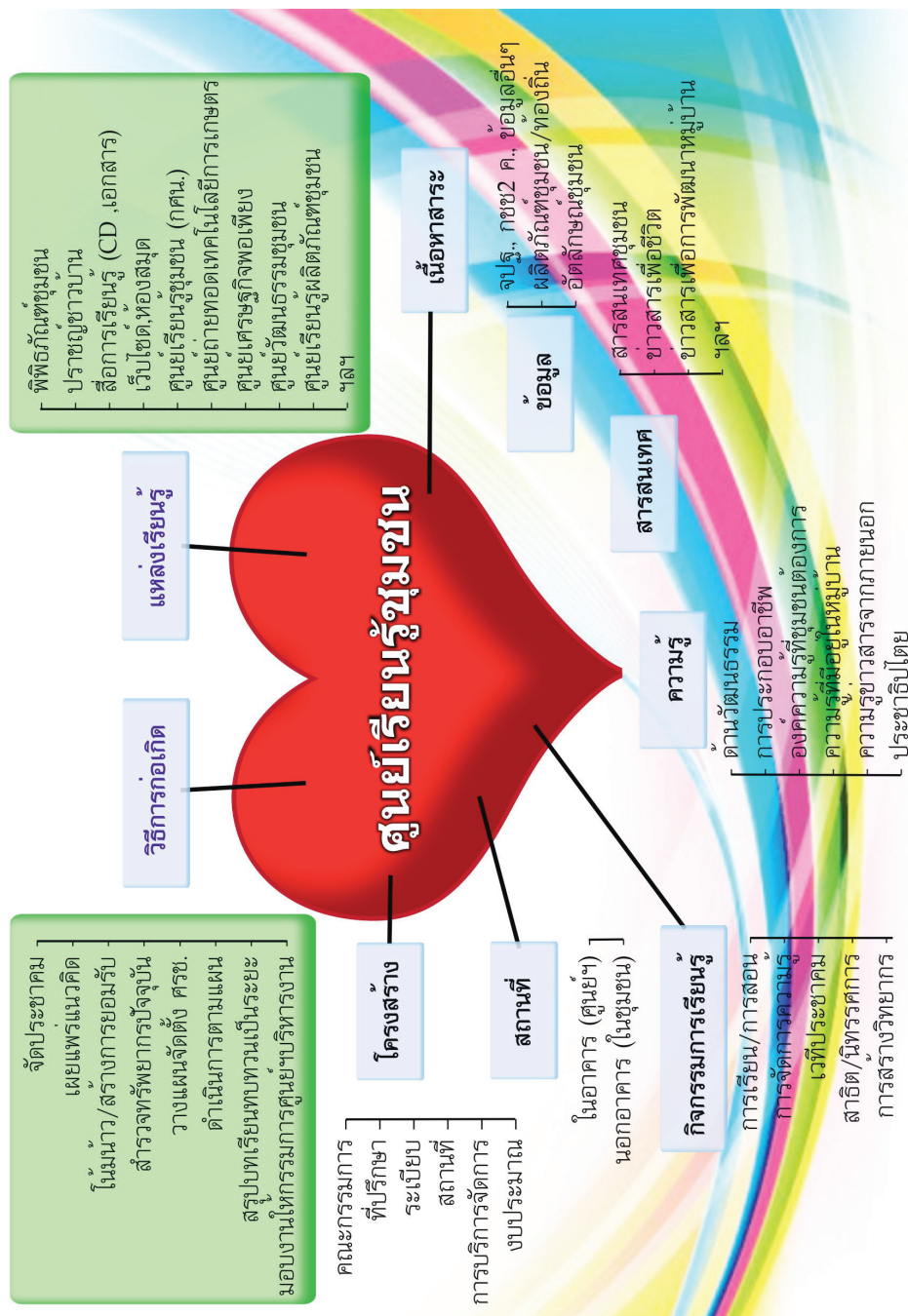
การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นการค้นหาภูมิปัญญาเอกลักษณ์ของชุมชน อันเป็นกระบวนการที่สำคัญในการกำหนดจุดขาย (Market Position) ของชุมชน นอกจากนี้ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีรูปแบบที่หลากหลาย มีลักษณะเฉพาะเป็นของชุมชน เท่ากับเป็นการสร้าง Product (ศูนย์เรียนรู้ชุมชนและเนื้อหาความรู้ ที่เป็นแบบฉบับของชุมชนเอง อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้ประจักษ์ถึง “ตัวตน” ของชุมชนนั้นอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย และพัฒนา ตัวตนของชุมชน ให้เป็นแหล่งสร้างรายได้ เพื่อเพิ่มพูนรายได้แก่ประชาชนของชุมชนอย่างยั่งยืนสืบไป

❖ พ ที่ ๔ การพัฒนาแผนชุมชน (Planning)

วางระบบการทำงาน ให้เชื่อมโยงและบูรณาการอย่างแท้จริง โดยใช้แผนชุมชน และจะต้องมีการประสานแผนและนโยบายทุกระดับ

การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน สนับสนุนกลยุทธการจัดทำแผนชุมชน ในช่วงก่อนดำเนินการ โดยคณะทำงานฯ ร่วมกันวางแผนปฏิบัติการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน ตั้งแต่เริ่มดำเนินการ และส่งเสริมให้คณะกรรมการใช้แผนชุมชน เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้ประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ เมื่อมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเกิดขึ้น จะใช้ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาแผนชุมชน ได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย

เส้นทางของศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบ

สถานะภาพ	องค์ประกอบ	กิจกรรมเพื่อการพัฒนา	การพัฒนาบุคลากร
ศูนย์เรียนรู้ชุมชน สมบูรณ์แบบ	อาคาร เป็นเอกเทศ แบ่งสัดส่วนพื้นที่ทำงาน พื้นที่เก็บข้อมูลข่าวสารความรู้ พื้นที่บริการความรู้ และ Internet + website ปราชญ์ มีทะเบียน บทเรียน แสดงตนชัดเจน มีศักยภาพ ในการถ่ายทอดสาระ มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ครบถ้วน หลากหลายรูปแบบ องค์กร มีกรรมการ มีวาระ ดำรงตำแหน่ง มีแผนงาน มีระเบียบกติกา กิจกรรม มีกิจกรรมจัดการความรู้ครบวงจร มีกิจกรรมจัดการเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรม จัดแสดงถาวร จัดแสดงเป็นครั้งคราว การฝึกอบรม การนำทัศนศึกษา การเสวนาอภิปราย การสัมมนา การเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ	-เชื่อมโยงเครือข่ายกับศูนย์เรียนรู้ชุมชนอื่น -วางระเบียบการให้บริการบุคลากรภายนอกชุมชน -จัดกิจกรรมการเรียนรู้ระดับก้าวหน้าภายในชุมชน -จัดทำปฏิทินกิจกรรมการเรียนรู้ -วางแผนเพิ่มคำ องค์ความรู้ของชุมชน (วางแผนธุรกิจของศูนย์ฯ) -จัดกิจกรรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน -ประชาคม ค้นหาความต้องการความรู้ใหม่ เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชน	-ประชุมเชิงปฏิบัติการเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ชุมชน -ฝึกอบรมวิทยากรชุมชนด้านเทคนิคการบรรยายสรุป -ฝึกอบรมกรรมการบริหาร ด้านการบริหารศูนย์เรียนรู้เชิงธุรกิจ -ฝึกอบรมอาสาสมัครชุมชน ด้านการวิจัยและพัฒนาความรู้

สถานะภาพ	องค์ประกอบ	กิจกรรมเพื่อการพัฒนา	การพัฒนาบุคลากร
ศูนย์เรียนรู้ชุมชน	-มีอาคารจัดแสดงองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ข้อมูลข่าวสารความรู้ -มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน -มีความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้าน -มีการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน	-ประชาคมรับรองความเที่ยงตรงของความรู้ ภูมิปัญญา ประวัติหมู่บ้าน และข้อมูลปัจจุบัน ชี้แจงให้เห็นความจำเป็นของการมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน สรรหาคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ -สำรวจอาคารที่มีอยู่ในชุมชน หรือวางแผนก่อสร้างอาคารใหม่ หาแหล่งงบประมาณ เสนอโครงการขอรับการสนับสนุน -จัดประชุมร่วม แกนนำอาสาสมัคร และคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ -วางแผนปฏิบัติการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน -วางระเบียบการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน -จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในชุมชน -บรรจุข้อมูลข่าวสารความรู้จัดแสดงภายในอาคารศูนย์ฯ -ประสานหน่วยงานต่างๆ นำบริการความรู้ให้ชุมชน และประสานความร่วมมือสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ฯ	-พัฒนาศักยภาพของวิทยากรชุมชนในการจัดการเรียนรู้ -อบรมเชิงปฏิบัติการคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน “การวางแผนส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน” -นำคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ทัศนศึกษาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

สถานะภาพ	องค์ประกอบ	กิจกรรมเพื่อการพัฒนา	การพัฒนามุคกลาง
ศูนย์รวมความรู้ ของชุมชน	-มีองค์ความรู้ประจำหมู่บ้าน บันทึกจำแนกเป็นเรื่องๆ -มีบันทึกประวัติหมู่บ้าน อย่างละเอียด ครบรอบคลุม อัตลักษณ์และชาติพันธุ์ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นใน หมู่บ้าน วิถีชีวิตของชุมชน ในอดีตถึงปัจจุบัน -มีข้อมูลปัจจุบันของหมู่บ้าน ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนา หมู่บ้าน	-ปรับข้อมูลสารสนเทศ กชช2ค จปฐ.ทะเบียนผู้นำ กลุ่ม องค์กร กองทุน ฯลฯ ให้เป็นปัจจุบัน -สืบค้น บันทึก ประวัติ หมู่บ้าน และวิถีชีวิตของ ชุมชนในอดีต -รวบรวมบันทึกภูมิปัญญา ของหมู่บ้าน	-อบรมอาสาสมัครด้าน การสรุปทเรียนและ บันทึกภูมิปัญญา -อบรมแกนนำชุมชน ด้านการจัดการความรู้
จุดเรียนรู้	-มีคนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ในเรื่องต่างๆ -มีคนเฝ้าคนแก่ ที่จดจำ และ บอกเล่าประวัติหมู่บ้านได้ -มีแผนที่จุดเรียนรู้ของ หมู่บ้าน	-ประชุมฯ กำหนดหัวข้อ ความรู้ที่จำเป็นเพื่อความ เข้มแข็งของชุมชน หาอาสาสมัครบันทึก ความรู้ภูมิปัญญา วางแผนปฏิบัติการ เพื่อ จัดการความรู้ของชุมชน ทำแผนที่ความรู้ของชุมชน	-อบรมเชิงปฏิบัติการ แกนนำชุมชน “การค้นหา ผู้รู้และภูมิปัญญาของ ชุมชน” -อบรมพัฒนาการ “การสรรหาและการ ส่งเสริมศักยภาพผู้นำ ชุมชน”
ไม่มีศูนย์เรียนรู้	-	-วิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดเป้าหมาย วางแผน ปฏิบัติการ -ประชุมฯ แพร่ความคิด สรรหาแกนนำ เก็บข้อมูล	-

กระบวนการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ชุมชน

อาคาร เป็นเอกเทศ แบ่งสัดส่วน : พื้นที่ทำงาน พื้นที่เก็บข้อมูลข่าวสารความรู้ พื้นที่บริการความรู้ และ internet ชุมชน + website

ปราชญ์ มีทะเบียน บทเรียน แสดงตนชัดเจน มีศักยภาพในการถ่ายทอด

สาระ มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ครบถ้วน หลายรูปแบบ

องค์กร มีกรรมการ มีวาระดำรงตำแหน่ง มีแผนงาน มีระเบียบกติกา

กิจกรรม มีกิจกรรมจัดการความรู้ครบวงจร มีกิจกรรมจัดการเรียนรู้

รูปแบบกิจกรรม จัดแสดงถาวร จัดแสดงเป็นครั้งคราว การฝึกอบรม การนำทัศนศึกษา การเสวนา อภิปรายสัมมนา การเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบ
เป้าหมายปีละ ๗๖ จังหวัด
เริ่มใน ปี ๒๕๕๕

-สร้างเครือข่าย
-บริหารเชิงธุรกิจ

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน
เป้าหมาย ๕๐๕ แห่ง

ศูนย์ความรู้ของชุมชน

จุดเรียนรู้

ไม่เคยมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน

Model ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในอนาคต

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

เป็นสถานที่พบปะของประชาชนในชุมชน

สร้างพัฒนาองค์ความรู้และนำความรู้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหา
ในครอบครัว ชุมชน และการประกอบอาชีพของชุมชนด้วย

ภาคเศรษฐกิจ

- ด้านการประกอบอาชีพ (ก.เกษตรและสหกรณ์, พช.)
- ด้านการเข้าถึงแหล่งทุน (ธ.ออมสิน, ธกส.)
- ด้านการตลาด (ก.พาณิชย์, พช.)
- ด้านการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ (ก.อุตสาหกรรม, พช.)

ภาคสังคม

- การประหยัลดพลังงาน (ก.พลังงาน)
- การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.)
- สาธารณสุขของชุมชน (ก.สาธารณสุข)
- การใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ (กรมที่ดิน)
- คุณภาพดิน (ก.พัฒนาที่ดิน)
- การพัฒนาสังคมของชุมชน (ก.พัฒนาสังคมฯ)
- ขอมูลชุมชน (พช.)
- การให้การศึกษา (ศร.)

ภาคการเมืองการปกครอง

- การเผยแพร่ความรู้ ด้านประชาธิปไตย (กรรมการปกครอง)
- การปกครองท้องถิ่น/ท้องที่ (สถ., ปกครอง)

ตัวอย่างศูนย์เรียนรู้ชุมชน สมบูรณ์แบบ ๔ ภาค

ภาคเหนือ

บ้านโป่งเทวี หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

“งามพระธาตุเทวี ของดีพระเจ้าแสนแซ่ ผลิตภัณฑ์ของแท้ กาละแม่มหอมหวาน ยึดมั่นประเพณี สามัคคีล้ำเลิศ เชิดชูประชาธิปไตย ดำรงไว้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

บ้านโป่งเทวี หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ ประมาณ ๑๒๑ ปีมาแล้ว ราษฎรกลุ่มแรกอพยพมาจากหมู่บ้านเพื่อยไฮ หมู่ที่ ๑ ในปัจจุบัน ครั้งแรกมาอาศัยอยู่แบบชั่วคราวโดยมาทำไร่ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ เพราะบ้านเพื่อยไฮ มีเป็นสภาพพื้นที่ลุ่มติดกับแม่น้ำลาว หน้าฝนมักจะมีน้ำท่วมขัง และการสัญจรไปมายากลำบาก

ต่อมาชาวบ้านเห็นว่า พื้นที่แห่งนี้มีสภาพเป็นป่าหนาแน่น ดิน และน้ำอุดมสมบูรณ์ดีมาก เหมาะสำหรับการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ จึงได้ชักชวน

กันมาแผ้วถางป่าเพื่อจับจองพื้นที่ และเริ่มปลูกสร้างบ้านเรือนขึ้นแบบถาวรหลักจากนั้นจึงได้ติดตามกันมาเรื่อยๆ จึงทำให้เกิดเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ขึ้นประกอบกับจังหวัดเชียงใหม่ เกิดภาวะข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง ฟ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล จึงมีราษฎรอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นเครือญาติกัน ได้อพยพมาจากอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่มาสมทบอีกกลุ่มหนึ่ง

หมู่บ้านแห่งนี้ เดิมชื่อว่าบ้าน “โป่งหรือดินเค็ม” มีน้ำพุร้อนขึ้นตามธรรมชาติ หน้าแล้งจะมีฝูงสัตว์ป่า เช่น เก้ง กวาง และสัตว์เลื้อยเช่น วัว ควาย มากินโป่งเป็นประจำ ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามแหล่งธรรมชาตินี้ว่า “บ้านโป่ง” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านโป่งเทวี ได้มีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเวียงป่าเป้า โดยใช้ชื่อว่า “น้ำพุร้อนทุ่งเทวี” อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง

ด้านเศรษฐกิจ หมู่บ้านนี้มีการทอผ้ายกดอกสี่ตะกรอ ซึ่งมีความสวยงามแบบทางเหนือ และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ใช้ตัดเป็นเสื้อผ้าใช้ของทางเหนือ เป็นสะไบ ผ้าปูโต๊ะ และผ้าตกแต่งต่าง ๆ วัตถุดิบที่ใช้เป็นฝ้าย มีการย้อมสีให้สวยงาม

กระบวนการผลิต นำฝ้ายมาย้อมสีตามต้องการแล้วตากแดดจนแห้ง กรอหลอด แล้วมอตามลายด้ายยืน นำมากรอหลอด เดินด้าย หวี ขึ้นก็ เก็บตะกรอ ทอด้วยตามลายด้ายโพเร ในการใช้/ประโยชน์ จะใช้ตัดเป็นเสื้อผ้าทางเหนือ, สะไบ, ผ้าปูโต๊ะ, ผ้าตกแต่งต่าง ๆ สถานที่จำหน่าย กลุ่มทอผ้าบ้านโป่งเทวี ๑๒๔ โป่งเทวี หมู่ ๕ ต. บ้านโป่ง อ. เวียงป่าเป้า จ. เชียงราย ๕๙๑๗๐

ผู้ติดต่อ นางอรนุช สุวรรณดาร์ตัน ประธานกลุ่มทอผ้ายกดอกสี่ตะกรอ
โทร : ๐-๕๓๗๘-๑๘๘๓

ภาคกลาง

ศูนย์เรียนรู้สมบูรณแบบบ้านชาชาวไทย ตำบลชากไทย อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

บ้านชาชาวไทย เดิมชื่อบ้านชากราว เป็นภาษาพื้นบ้านของชาวช่องแปแลว่ามีกุ้ง มีปลาและป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในขณะนั้นมีเชื้อสายของ ขอบอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มสร้างบ้านเรือนเป็นกระท่อม โดยนำไม้ไผ่ คลุ้ม คล้ามาเป็นสิ่งก่อสร้างและนำสมุนไพรมารักษา โดยภูมิปัญญาของตนเอง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหาของป่า เช่น สมุนไพร พืช และสัตว์ เป็นต้น ต่อมาชาวบ้านเชื้อสายไทยเข้ามาอาศัยอยู่ มีการจับจองพื้นที่ทำไร่ ทำสวนและตั้งชื่อหมู่บ้านว่า **“บ้านชาชาวไทย”** มีพื้นที่ ๕,๒๑๔ ไร่ เดิมชาวบ้านส่วนใหญ่ มีฐานะยากจนสภาพพื้นที่แห้งแล้งพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ลูกคลื่นและลาดชัน เมื่อมีการพัฒนาแหล่งน้ำเชื่อมต่อเป็นสาย มีการจัดทำแปลงเรียนรู้เรื่องการปลูกพืช ปลูกหญ้าแฝก

สภาพทางเศรษฐกิจ ชาวบ้าน ร้อยละ ๙๐ มีอาชีพทำสวนไม้ผลเป็นหลัก ได้แก่ เงาะ ทุเรียน ลองกอง สละ เป็นต้น มีรายได้เฉลี่ย ๕๗,๐๘๓ บาท/คน/ปี (จปฐ ปี ๒๕๕๖) การพัฒนาหมู่บ้านเกิดจากการสังสมความร่วมมือกันระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน จากที่มีความเดือดร้อนร่วมกัน ต้องต่อสู้กับความยากจน จึงมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เมื่อปี ๒๕๓๙

เพื่อให้ชาวบ้านรู้จักใช้จ่าย การออม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์สุจริต กลุ่มผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ และตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้น

คณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน ได้ตั้งปณิธานร่วมกันว่า “จะขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนโดยพลังประชาชน ด้วยกระบวนการ ๔ ฐานเรียนรู้คือ เรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ทุนชุมชน เรียนรู้สถาบันการเงินและแหล่งทุน เรียนรู้กระบวนการพัฒนา เรียนรู้การประกอบอาชีพ เป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นศูนย์กลางการบริการชุมชน”

๔ ฐานเรียนรู้บ้านชาไทย ประกอบด้วย

ฐานที่ ๑ เรียนรู้ตนเอง

๑) เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๓ ด้าน ได้แก่ พอเพียง มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ๒ เงื่อนไข เงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ความรอบรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง เงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สติปัญญา ขยัน อดทน และแบ่งปัน

๒) จัดทำบัญชีครัวเรือน

๓) เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ฐานที่ ๒ เรียนรู้ทุนชุมชน

๑) ทุนทางสภาพพื้นที่ ที่สาธารณะ ๑๕๐ ไร่ สระน้ำ ๗๐ ไร่ ปลูกป่าชุมชน ๘๐ ไร่ ปลูกผักเพื่อการค้า ๘ ไร่ ปลูกพืชเศรษฐกิจ (ยางพารา) ๕ ไร่ สนามกีฬาหมู่บ้านและตำบล ๒๕ ไร่ ประปาหมู่บ้าน ๑ ไร่ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ๑ ไร่

๒) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ภูเขา ๕ ลูก ป่าไม้และสมุนไพร

๓) ทุนทางสังคม ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง มีความสามารถ และหลากหลายความรู้

๔) ทุนทางภูมิปัญญา แพทย์พื้นบ้าน และหมอยาท้องถิ่น

ฐานที่ ๓ แหล่งสถาบันการเงินและทุนชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ๑,๓๐๐,๐๐๐ บาท โรงสีชุมชน ๔๓,๐๐๐ บาท กองทุนหมู่บ้าน ๑,๘๐๗,๓๖๐ บาท โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน ๒๘๐,๐๐๐ บาท ร้านค้าชุมชน ๕๐,๐๐๐ บาท ผสมปุ๋ย ๓๐๐,๐๐๐ บาท กองทุนอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง ๑๒๐,๐๐๐ บาท กลุ่มผู้ใช้น้ำ ๖๐,๐๐๐ บาท กลุ่มปรับปรุงผลไม้ส่งออก ๑๐๐,๐๐๐ บาท ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ๕๒,๐๐๐ บาท ศูนย์สาธิตชนบทมูลฐาน ๑๐,๐๐๐ บาท กองทุนสุชาภิบาล ๖๐,๐๐๐ บาท และกองทุนสวัสดิการชุมชน

ฐานที่ ๔ เรียนรู้กระบวนการพัฒนาตามหลักการพัฒนาชุมชน มีการจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจในการจัดทำแผนชุมชน นำแผนชุมชนไปปฏิบัติจริง คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันติดตามประเมินผล และนำปัญหาอุปสรรคในการทำงาน มาปรับปรุงแก้ไขเป็นแนวทางในการทำงานต่อไป

ฐานที่ ๕ เรียนรู้การประกอบอาชีพ มีการขับเคลื่อนกิจกรรมเด่น ๓ ด้านคือ ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพรท้องถิ่น ด้านทุนชุมชนและด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาคใต้

ศูนย์เรียนรู้สมบูรณแบบบ้านสายกลาง หมู่ที่ ๙ ตำบลหนองธง อำเภอบ้านนา จังหวัดพัทลุง เป็นศูนย์เรียนรู้ฯตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง บ้านสายกลางเป็นหมู่บ้านต้นแบบ ฯ ในการขยายผลเศรษฐกิจพอเพียงไปยังหมู่บ้านภายในตำบล,ภายในจังหวัด และจังหวัดข้างเคียง โดยเฉพาะหมู่บ้านที่พี่น้องสามจังหวัดชายแดนให้ความสนใจในการศึกษาดูงาน

ผลการดำเนินงาน

- ปรับปรุงศูนย์เรียนรู้ฯ จัดทำเอกสารองค์ความรู้, จัดบอร์ดนิทรรศการ, การนำเสนอแผนที่จุดเรียนรู้, การจัดหาอุปกรณ์/สื่อที่ทันสมัย
- แต่งตั้งคณะทำงานศูนย์ โดยการบูรณาการจากองค์กรต่างๆในชุมชนมาเป็นคณะทำงาน
- กำหนดจุดเรียนรู้ต่างๆ เช่นจุดเรียนรู้กลุ่มออมทรัพย์ฯ, การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก, การปลูกสละ, และปลูกแก้วมังกร ฯลฯ
- การบริหารงานของศูนย์ฯ จะมีการจัดทำแผนการดำเนินงาน และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน
- กิจกรรมศูนย์ฯ นอกจากเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ยังเป็นศูนย์เรียนรู้ในด้านการป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ

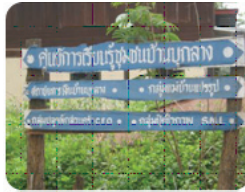
ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

- ประชาชนเกิดความรู้สึกรักชุมชน ภาคภูมิใจในวิถีชีวิต และความเป็นชุมชนของตนเอง
- เมื่อได้เรียนรู้แล้ว สามารถปฏิบัติได้จริง
- กระบวนการพัฒนาจะใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (ไม่เน้นเชิงวิชาการ)
- เป้าหมาย เน้นการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนก่อน
- ราชการทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง
- เป็นต้นแบบให้หมู่บ้าน/ชุมชนอื่นได้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบบ้านบุกลาง ตำบลบุเปือย อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี

ปี ๒๕๔๐ เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ เกิดปัญหาด้านการตลาดของผู้ผลิต ผู้นำชุมชนได้จัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาและหาทางออกร่วมกัน ได้นำมันเทศมาแปรรูปเป็นข้าวเกรียบมันเทศ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสามารถเก็บไว้ได้นาน

นางวิไลวรรณ ธานี ผู้นำชุมชน ได้คิดค้นทดลองการแปรรูปมันเทศเป็นข้าวเกรียบ และได้จัดตั้งกลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร สมาชิก ๒๘ คน มีการระดมทุนคนละ ๑๐๐ บาท เพื่อเป็นทุนของกลุ่มฯ ได้รับการคัดสรรผลิตภัณฑ์ OTOP ปี ๒๕๔๗ ระดับ ๓ ดาว ปี ๒๕๔๙ ระดับ ๔ ดาว สมาชิกมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ ๒,๕๐๐ - ๓,๐๐๐ บาท เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของกลุ่มอื่นๆ โดยกลุ่มได้รับความรู้เรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์การทำข้าวเกรียบ และการบรรจุภัณฑ์ จากคุณสุญญาภาศ จากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี

ปี ๒๕๔๘ องค์การบริหารส่วนตำบลบุเปือย ได้สนับสนุนงบประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ ใช้เป็นที่ทำการกลุ่มทำข้าวเกรียบ ที่ประชุมชาวบ้าน ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีการสร้างศาลาประชาคมหมู่บ้าน เชื่อมต่ออาคารเป็นสถาบันการเงินชุมชน ที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวบ้าน เป็นอาคารศูนย์รวมของกลุ่ม องค์กรต่างๆ สถานที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านรวมอยู่ที่จุดเดียวกัน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบบ้านบุกลาง เกิดจากความร่วมมือของคณะกรรมการบริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการเรียนรู้แก่ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนอื่นๆ ที่มีความสนใจเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการสร้างเครือข่ายร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ประสบการณ์และเผยแพร่ ข้อมูล ข่าวสาร ให้การส่งเสริม พัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถของคนในชุมชน เชื่อมโยงกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ชุมชนของชุมชนอื่น ๆ และองค์กรอื่นๆ เพื่อศึกษา ค้นคว้าวิจัย และประเมินผลการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดอาชีพเสริม และได้แบบเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน

บรรณานุกรม

การจัดทำแผนแม่บท : [http://myless.swu.ac.th/so๓๑๑/ lesson๖/ lesson๖๐๓.htm](http://myless.swu.ac.th/so๓๑๑/lesson๖/lesson๖๐๓.htm), ๒๕๕๑

ประไพ คิวะลีรวิสาศ. **การพัฒนารูปแบบการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนา**

ทุนทางสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๐.

รัฐธรรมนูญแห่งอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐.

ศูนย์ OTOP ฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี : <http://๒๐๓.๑๕๑.๔๖๑๐/anad/kabi/rela/Question.asp?CAT=eco&gsq1>, ๒๕๕๑.

สุชาติ จักรพิสูทธิ์ และคณะ. **การศึกษาทางเลือก : โลกแห่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน.**

๒๕๔๘. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO),
Learning : The Treasure Within. Retrieved from <http://www.unesco.org/delors-e.pdf>

คณะจัดทำ

ที่ปรึกษา

นายขวัญชัย วงศ์นิติกร

นายมนตรี นาคสมบูรณ์

นางอัจฉราวรรณ มณีโชติย์

อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน

รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน

ผู้อำนวยการสำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน

คณะทำงาน

นายอดุลย์ เนียมบุญนำ

นางละมัย สุขธรรมนิยม

นางบุบผา เกิดรักษ์

นางระเบียบ จินดา

นางสาวสิริกุล เกียรติกุล

นางสาววัลรัตน์ เดชบุญมา

นางสาวปริศรา อ่ำมาลี

นายสุภาพงษ์ ส่งสังข์

ผอ.กลุ่มงานส่งเสริมการจัดการความรู้ชุมชน

นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ

นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ

นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ

นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ

นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ

เจ้าพนักงานโสตทัศนศึกษาชำนาญงาน

เจ้าพนักงานโสตทัศนศึกษาชำนาญงาน

ปก/ภาพปก

นายสุภาพงษ์ ส่งสังข์

เจ้าพนักงานโสตทัศนศึกษาปฏิบัติงาน

ปีที่พิมพ์

ขนาดหนังสือ A๕

จำนวน

จัดทำโดย

สิงหาคม ๒๕๕๖

จำนวน ๘๐ หน้า

ผลิต ๒,๐๐๐ เล่ม

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ ชั้น ๕
อาคารรัฐประศาสนภักดี ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสลิ้น เขตหลักสี่
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๑๐
โทร ๐๒ ๑๔๑ ๖๑๔๕, ๐๒ ๑๔๑ ๖๑๔๑
โทรสาร ๐๒ ๑๔๓๐ ๘๙๑๙

